

electricity and its costs is being considered. In addition, to achieve high social impact and supply opportunities with minimal impact on the environment.

ӘОЖ 614.8.067

Білім алушы: Жатани Ғ. С., магистрант,

**Ғылыми жетекші: Ибраев А.С., техника ғылымдарының кандидаты, доктор Ph,
«Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университеті» КеАҚ,
Орал қ.**

ЖАЗАТАЙЫМ ОҚИҒАЛАРДЫ ТАЛДАУ

АННОТАЦИЯ

Жарақаттардың көбеюі әлеуметтік-экономикалық және әлеуметтік апаттардың алдын алу бойынша ұйымдастырушылық және техникалық қызметтің шектелуіне және осы салада мамандандырылған ғылыми зерттеулердің болмауына байланысты. Алайда, жарақаттанудың алдын-алу шараларын тиімді жоспарлауға тек өндірістік апаттар мен олардың себептерінен туындаған нақты сандық өзгерістер туралы ақпаратты талдау арқылы қол жеткізуге болады. Кәсіптік жарақаттардың себептерін талдау енді технологиялық процестің белгілі бір кезеңіндегі бұзылулардың негізгі тенденцияларын анықтауға, олардың негізгі фактілерін анықтауға және сол арқылы басқа да осындай жағдайлардың алдын алу бойынша шаралар кешенін жасауға мүмкіндік береді. Осыған байланысты өндірістегі жазатайым оқиғалардың себептерін талдау ұйым қызметкерлерінің ғана емес, ұйым басшылығының да өндірістік қызметінің ажырамас бөлігі болуы керек. Өндірістегі жазатайым оқиғалардың себептерін талдау жазатайым оқиғалардың себептері мен кінәлілерін анықтауға мүмкіндік беретін жазатайым оқиғалардың дәлелдері негізінде жүргізіледі.

Кілт сөздер: жазатайым оқиға, өндірістік жарақаттану, кәсіптік ауру, зардап шеккендер, материалдық салдар.

Қазіргі заманғы техникалық құралдардың, технологиялық процесстердің күрделенуіне сәйкес адам еңбегі табиғи, техникалық, антропогендік, экологиялық, әлеуметтік және басқа қауіптер жағдайында жүреді. Сонымен қатар, адамның өндірістегі қауіп-қатерге үйренуге бейімділігіне байланысты, оны елемей сәттері жиі кездеседі.

Жарақаттанудың едәуір таралуы жалпы алғанда қоғамдағы әлеуметтік-экономикалық өзгерістермен де, жазатайым оқиғалардың алдын алу жөніндегі мақсатты ұйымдастырушылық-техникалық іс-шаралардың қысқаруымен, сондай-ақ осы проблема бойынша арнайы ғылыми зерттеулер көлемінің төмендеуімен де байланысты. Дегенмен де жарақаттанудың алдын алу іс шараларын табысты жоспарлау үшін өндірістегі жазатайым оқиғалардың түрлеріндегі нақты сандық өзгерістер мен олардың негізгі себептері туралы ақпаратты талдау қажет. Бүгінгі өндірістегі жазатайым оқиғалардың себептерін талдау технологиялық процестің белгілі бір кезеңіндегі жазатайым оқиғаларға тән негізгі тенденцияларды анықтауға, олардың негізгі фактілерін анықтауға және соларға сүйене отырып, басқа да осындай жағдайлардың алдын алуға бағытталған шараларды әзірлеуге мүмкіндік береді. Осыған байланысты өндірістегі жазатайым оқиғалардың себептерін талдау ұйым қызметкерлерінің ғана емес, ұйым басшылығының да өндірістік қызметінің ажырамас бөлігі болуы керек. Өндірістік жарақаттанудың себептерін талдау жазатайым

оқиғалар туралы актілердің негізінде жүзеге асырылады, бұл олардың себептері мен оқиғаларға кінәлілерді анықтауға мүмкіндік береді.

Ұйымдағы еңбек қауіпсіздігін қамтамасыз ету бойынша барлық ұйымдастырушылық-техникалық іс-шаралардың негізі - өндірістегі жазатайым оқиғаларды жан-жақты, кешенді талдау болып табылады. Бұл шараның мақсаты - жазатайым оқиғалар үрдістерін анықтау және олардың алдын алу шараларын қабылдау мақсатында жарақаттануды өндіріс түрлері, жарақаттану факторлары және туындау себептері бойынша таралуын зерттеу.

ҚР-да өндірістік жарақаттар мен олардың материалдық салдары туралы Мемлекеттік статистикалық есептілікті Қазақстан Республикасының Стратегиялық жоспарлау және реформалар жөніндегі агенттігінің Ұлттық статистика бюросы қалыптастырады.

Бюро экономикалық қызмет түрлері, өңірлер, меншік нысандары бойынша еңбек қызметіне байланысты жазатайым оқиғалар кезінде зардап шеккендердің саны, зардап шеккен адам жарақатының ауырлық дәрежесі, еңбек қызметіне байланысты жарақат салдарынан және кәсіптік ауруларға байланысты жұмыс уақытының жоғалуы, материалдық салдары, сондай-ақ жазатайым оқиғалар кезінде зардап шеккендер санының жазатайым оқиғалардың түрлері, себептері, жарақат түрлері, жұмыс түрлері және кәсіби ауруларға байланысты таралуы туралы статистикалық деректерді жинауды жүзеге асырады.

Жұмысшылар жиі жарақат алатын экономикалық қызмет түрлері: өңдеу өнеркәсібі (26,8%), тау-кен өнеркәсібі және карьерлерді қазу (20,8%), құрылыс (9,3%), денсаулық сақтау және халыққа әлеуметтік қызмет көрсету (8,5%), көлік және жинақтау (6,6%) болып табылады (3-сурет).

Демек, Қарағанды, Солтүстік Қазақстан, Ақмола, Павлодар және Қостанай облыстарында жарақаттану деңгейінің жоғарылығы қауіпті өндірістік нысандар мен техникалық құрылғылар қолданылатын ірі және орта кәсіпорындардың көптігімен және аталмыш облыстардағы өңдеу, тау-кен өнеркәсіптерімен байланысты. Сондай-ақ, қауіпсіздіктің жай-күйіне нормативтік қызмет мерзімі өткен жабдықтардың, ғимараттар мен құрылыстардың жоғары тозуы, сондай-ақ жұмыс істейтіндердің еңбек қауіпсіздігі мен еңбекті қорғау талаптарын сақтамауы сияқты факторлар теріс әсер етеді.

Қорытынды: 1. Қауіпсіздік ережелерінің сақталуын әрдайым, кез-келген жағдайда және кез-келген адамға қатысты бақылау қажет, өйткені адамның өндірістегі қауіп-қатерге үйренуге бейімділігіне байланысты, оны елемей сәттері жиі кездесіп отырады.

2. Объективті және субъективті факторларды ескере отырып, әрбір жұмыс орнында жазатайым оқиғалардың барлық пайда болу мүмкіндіктерін жою.

3. Шетелдік қатысуы бар компаниялар Қазақстанның еңбек заңнамасын қатаң сақтауы тиіс.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1 Филиппов А.А., Пачурин Г.В., Щенников Н.И., Курагина Т.И. Производственный травматизм и направления его профилактики // Современные наукоемкие технологии. – 2016. – № 1. – С. 45-50; URL: <https://top-technologies.ru/ru/article/view?id=35489> (дата обращения: 30.09.2022).

2 Пачурин Г.В., Щенников Н.И., Курагина Т.И., Филиппов А.А. Профилактика и практика расследования несчастных случаев на производстве: Учебное пособие / Под общ. ред. Г.В. Пачурина. – 3-е изд., перераб. и доп. – СПб.: Изд. «Лань», 2015. – 384 с. https://mjl.clarivate.com/searchresults?issn=10242589&hide_exact_match_fl=true&utm_source=mjl&utm_medium=share-by-link&utm_campaign=search-results-share-this-journal

3 Петренко К.В., Ширванов Р.Б. Опасные и вредные факторы производственной среды металлообрабатывающих цехов машиностроительных предприятий / К.В. Петренко,

Р.Б.Ширванов // «Ғылым және Білім» Ғылыми практикалық журнал. Орал: БҚАТУ, 2018. – № 1. – Б.185-193.

4 Дуйсекенов А.М., Кухта В.С. Системный подход к управлению охраной труда и необходимость его реализации в деятельности предприятия при проведении технического диагностирования газопроводов / А.М. Дуйсекенов, В.С. Кухта // «Ғылым және Білім» Ғылыми практикалық жорнал. – Орал: БҚАТУ, – 2018. – № 2. Б.151- 155.

5 Гарифуллина З. А. К вопросу о необходимости повышения экономической привлекательности программ по защите экологии на предприятиях нефтегазовой отрасли / З. А.Гарифуллина // Молодой ученый. – 2011. – Т.1, № 3. – Б. 147–149.

6 Нефтегазовое строительство. Москва: Издательство ОМЕГА-Л, 2005. [Электронный ресурс] [URL: <http://www.grandars.ru/shkola/geografiya/neftyanaya-i-gazovaya.html>] (дата обращения 08.02.2015).

7 Глазовская М.А. Способность окружающей среды к самоочищению / М.А.Глазовская // Природа. – - 1979. – №3. – Б. 12 - 14.

8 Кахаткина М.И. Состав гумуса пойменных почв загрязненных нефтью / М.И. Кахаткина // Рациональное использование почв и почвенного покрова Западной Сибири. - Томск, 1986. – Б. 42 – 49.

9 Садовникова Л.К. Экология и охрана окружающей среды при химическом загрязнении / Л.К.Садовникова, Д.С. Орлов, И.Н. Лозановская. - М.: Высш.шк., 2008 - Б.334 .

РЕЗЮМЕ

Увеличение травматизма связано с ограничением организационной и технической деятельности по предупреждению социально-экономических и социальных катастроф и отсутствием специализированных научных исследований в этой области. Однако эффективное планирование мероприятий по предотвращению травм может быть достигнуто только путем анализа информации о конкретных количественных изменениях, вызванных производственными авариями и их причинами. Анализ причин профессиональных травм теперь позволяет выявить основные тенденции нарушений на определенном этапе технологического процесса, выявить их основные факты и тем самым разработать комплекс мер по предупреждению других подобных ситуаций. В связи с этим анализ причин несчастных случаев на производстве должен стать неотъемлемой частью производственной деятельности не только работников организации, но и руководства организации. Анализ причин несчастных случаев на производстве проводится на основе доказательств несчастных случаев, позволяющих выявить причины и виновников несчастных случаев.

RESUME

The increase in injuries is due to the limitation of organizational and technical activities for the Prevention of socio-economic and social disasters and the lack of specialized scientific research in this area. However, effective planning of injury prevention measures can only be achieved by analyzing information about the actual quantitative changes caused by industrial accidents and their causes. The analysis of the causes of Occupational Injuries now makes it possible to identify the main trends in Disorders at a certain stage of the technological process, identify their main facts and thereby develop a set of measures to prevent other similar situations. In this regard, the analysis of the causes of accidents at work should be an integral part of the production activities of not only the employees of the organization, but also the management of the organization. The analysis of the causes of accidents at work is carried out on

the basis of evidence of accidents, which makes it possible to identify the causes and culprits of accidents.

**Білім алушы: Жаңабай А., магистрант,
КЕАҚ, Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті**
**Ғылыми жетекші: Куанышев М.К., техника ғылымдарының кандидаты, доцент
ҚР Ақтөбе қаласы,
КЕАҚ, Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті,**

ҚАЛАЛАРДАҒЫ АВТОКӨЛІГІНДЕГІ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ АХУАЛ МӘСЕЛЕЛЕРІ

АННОТАЦИЯ

Мақалада, автокөлігінің экологиялық қауіпсіздігі проблемасының өзектілігі негізделген, оны пайдаланудың қоршаған ортаға әсері көрсетілген, автомобиль көлігінің экологиялық қауіпсіздігін арттырудың векторлық бағыттары анықталған. Автокөліктен қоршаған ортаның ластану қарқындылығына автомобильдерге техникалық қызмет көрсетудің нашар жағдайы, отын сапасының төмендігі, көлік ағындарын басқару жүйесінің нашар дамуы айтарлықтай әсер ететіні анықталды.

Тұтастай алғанда бүкіл елдің экологиялық жүйесін қорғауды дамыту, отынның сапалық сипаттамаларының халықаралық стандарттарын және улы заттар шығарындыларының нормаларын сақтау және т.б. салауатты қоршаған ортаны құруды, өмір сүру ұзақтығы мен сапасын арттыруды қамтамасыз етеді, бұл Қазақстанның одан әрі экономикалық өркендеуіне ықпал ететін болады.

***Түйінді сөздер:** автокөліктер, пайдаланылған газдар, парниктік газдар, ластану, қоршаған орта.*

Кіріспе. Автомобиль көлігінің қоршаған ортаға әсері өте маңызды, өйткені көлік энергияның негізгі тұтынушысы ретінде әрекет етеді және әлемдік мұнайдың көп бөлігін жағады. Тұтастай алғанда бүкіл елдің экологиялық жүйесін қорғауды дамыту, отынның сапалық сипаттамаларының халықаралық стандарттарын және улы заттардың шығарылу нормаларын сақтау және т.б. салауатты қоршаған ортаны құруды, өмір сүру ұзақтығы мен сапасын арттыруды қамтамасыз етеді, бұл Қазақстанның одан әрі экономикалық өркендеуіне ықпал ететін болады.

Зерттеудің мақсаты автокөліктерді пайдалану кезіндегі қоршаған ортаны ластанудан азайту және басқа да артықшылықтарды теориялық негізінде анықтау.

Қалалық агломерациялардың қарқынды өсуімен автомобиль көлігі халықтың денсаулығы мен табиғи ортаны қорғаудағы ең қолайсыз экологиялық фактор болып табылады. Сондықтан, қазіргі уақытта ол адамның өмір сүру кеңістігі үшін бәсекелесіне айналады [1,2]. Автомобиль көлігі санының өсуі оттегін өндіретін және атмосфераны газ бен шаңнан тазартатын өсімдіктер алып жатқан аумақты азайтады, автотұрақтар, гараждар, автомобиль жолдары көбірек орын алады.

Автомобиль көлігінің улы шығарындыларынан басқа, автомобильдерде жолдарда тасымалданатын шаң мен кір мәселесі бар. Автомобильдер есебінен көтерілетін жол бойындағы шаңда 200-ден астам химиялық заттар бар екендігі анықталды, олардың көптеген бөлшектері радиоактивті болуы мүмкін. Мұндай шаң өкпеде орналасады және адамның қанында ериді, денеде жиналады, әртүрлі органдардың ауруларын, қатерлі ісіктерді, аллергияны тудырады [2].

Адамға шудың әсері көлік жүйесінің дамуының қауіпті салдары болып табылады. Қазіргі таңда Ақтөбе қаласында 200 мыңнан астам автокөліктер әсерінен 680 мыңнан